

Специфічні обставини реалізації злочинних намірів у разі підпалів

Анастасія Безугла

судовий експерт відділу пожежно-технічних досліджень,
Київський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ України, м. Київ, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-7865-9214>,
e-mail: anastasia291201@gmail.com

Антон Павлик

начальник відділу пожежно-технічних досліджень, Київський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр Міністерства внутрішніх справ України, м. Київ,
Україна, ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-6716-4489>, e-mail: fire-expert.kiev@ukr.net

*Висвітлено специфічні обставини реалізації злочинних намірів у разі підпалів та їх
значення для пожежно-технічної експертизи. Розглянуто основні засоби й методи
підпалів, сучасні підходи до дослідження пожеж та практичний приклад, що під-
тверджує необхідність комплексного аналізу матеріальних слідів і свідчень.*

Ключові слова: підпал; пожежно-технічна експертиза; осередок займання; засоби
підпалу; легкозаймисті рідини; докази.

Specific Circumstances of the Implementation of Criminal Intent in Cases of Arson

Anastasiia Bezuhla, Anton Pavlyk

*Examines specific circumstances of arson and their significance for fire-technical expertise.
It outlines the main means and methods of arson, modern approaches to fire investigation,
and a practical case that demonstrates the importance of comprehensive analysis of mate-
rial traces and witness statements.*

Keywords: arson; fire-technical expertise; ignition source; arson methods; flammable li-
quids; evidence.

Дослідження специфічних обставин реалізації злочинних намірів у разі підпалів має вирішальне значення для пожежно-технічної експертизи, оскільки її висновки часто є ключовими доказами в кримінальних провадженнях. Під час розслідування підпалів критично важливими є визначення осередку займання, напрямків поширення полум'я, джерел запалювання та характеру пошкоджень конструкцій і матеріалів — це дає змогу відрізнити випадкову пожежу від умисного

підпалу й сформулювати обґрунтовані висновки експерта.

Найбільш поширеним способом скоєння підпалу є внесення джерела запалювання безпосередньо у горючий матеріал. До того ж можуть використовуватись як малокалорійне джерело (сірник, недопалок, гніт), так і засоби, що викликають потужний вогневий імпульс (термітні суміші, піротехнічні вироби, легкозаймисті речовини (далі — ЛЗР) або горючі речовини (далі — ГР). Інколи жодних

слідів або речових доказів може не залишатися, і версію розглядають на підставі свідчень очевидців, непрямих ознак або послідовного виключення інших версій.

Під час огляду можуть бути виявлені технічні, електротехнічні або хімічні засоби здійснення підпалів [1, с. 107].

Технічні засоби можна об'єднати у дві групи:

- 1) пристосування, розраховані на запалювання за нетривалий час, якого достатньо для того, щоб покинути об'єкт: свічки, ґноти з вати, клоччя та інші матеріали, до кінців яких кріплять пучки сірників, загорнених у папір, а також порох, сірка, паперові джгути, змочені у ЛЗР або ГР;
- 2) пристосування, розраховані на займання за деякий час, протягом якого зловмисник має змогу опинитися в іншому місці і забезпечити собі алібі. Для цього застосовують невимкнені нагрівальні прилади, годинникові механізми, які здатні привести в дію запалювальні пристрої або викликати реакцію хімічних речовин.

До електричних засобів належать: електричні проводи з пристосуваннями для їх замкнення; обгорнуті в папір або тканину електролампи, розташовані у місцях скупчення легкозаймистих матеріалів; електричні спіралі, увімкнені у мережу паралельно з електролампами.

Хімічними засобами підпалів є, переважно, речовини, здатні самозайматися під час їх взаємодії в пев-

них сполуках. Ураховуючи властивості кислот, їх поміщають в ємності з нестійких матеріалів, у результаті роз'їдання яких відбувається потрапляння цих кислот на целюлозні матеріали, що спалахують. Має місце використання здатності до самозаймання у відповідних умовах промашеного оліями ганчір'я органічного походження [1, с. 108].

Саме сучасні умови й актуалізують дану тему через зростання випадків із використанням складних технічних і хімічних засобів.

За методами скоєння підпалів розрізняють п'ять основних груп:

- 1) особливої підготовки не здійснюють, використовують наявне пожежне навантаження; у такому разі підпал важко відрізнити від необережності;
- 2) застосовують наявні горючі матеріали на місці злочину або їх спеціально заносять для забезпечення гарантованого займання; це підтверджується наявністю характерних ознак горіння конкретних речовин;
- 3) застосовують заздалегідь приготовані засоби, розраховані на велику надійність і конспіративність, пожежі виникають через довгий час після внесення цих засобів, що породжує версію про необережність, особливо за умови, що технічні причини виключають;
- 4) спеціально створюють умови для виникнення пожеж напевно через ненавмисне порушення вимог правил пожежної безпеки або необережність;

необхідно ретельно та всебічно вивчити місцеву специфіку для визначення можливих мотивів;

- 5) названі вище випадки поєднуються [1, с. 109—110].

Один із таких випадків розглянемо. Об'єктом огляду був двоповерховий житловий будинок, повністю знищений вогнем (*фото 1*) у межах проведення експертного дослідження щодо пожежі, об'єктом якого є житловий будинок, власник якого пояснив, що займання виникло внаслідок підпалу шляхом застосування так званого коктейлю Молотова. Для перевірки слів підозрюваного було призначено огляд для визначення осередку пожежі, напрямку поширення полум'я, аналізування пожежного навантаження та можливого джерела запалювання; здійснення порівняльного аналізу виявлених ознак із закономірностями виникнення й розвитку пожежі та визначення обставин, які могли негативно вплинути на перебіг пожежі й збереження речових доказів.

Проте під час огляду місця події було встановлено, що на різних ділянках згорілого будинку наявні шість залишків гуми автомобільного колеса, розкидані по першому поверху житлового будинку, а саме: на сходах до другого поверху, при вході до санвузлу, у житловій кімнаті при вході до тераси, між кухнею й житловими кімнатами та при вході до гаражу (*фото 2, 3*). Тобто характер виявлених об'єктів не відповідав описаному власником способу підпалу. Наявність гуми свідчила про використання іншого джерела горючого матеріалу, який має здатність

Фото 1

Фото 2

Фото 3

довго тліти та інтенсивно виділяти тепло під час горіння. Така обстановка дала змогу дійти висновку про інший механізм розвитку пожежі, ніж було заявлено спочатку.

Способи підпалів будівель різняться: від застосування прискорювачів горіння та імпровізованих запальних пристроїв — до використання матеріалів, здатних тривало тліти. Практичний приклад із виявленням у згорілому будинку залишків автомобільної гуми довів, що показання очевидців можуть не відповідати реальним обставинам. Це підкреслює

важливість комплексного огляду місця пожежі, ретельного вилучення всіх слідів та критичного аналізу наданої інформації для визначення справжнього механізму займання.

Перелік джерел посилання

1. Степаненко С. Г. Білкун Д. Г., Яник Я. М., Тимощук Ю. Т. Дослідження пожеж : довід.-метод. посіб. Київ, 1999. 224 с.